

Jókai Mór, a borász

Jókainak mind a svábhegyi, mind a füredi kertje a jó kedélyét, egészségét, alkotó fantáziáját és lelki békéjét ápolta, tartotta karban. Boldog, megelégedett ember volt növényei, fái, szőlőbokrai környezetében. Ő maga így vallott erről: „Akinék nem gyönyörűsége az első oltványnak rügyfakadása, akinék nem repes a szíve az első virágbimbó kipattanásánál, az menjen a piacra s ne vesztesse az idejét a kertészkedésre.”

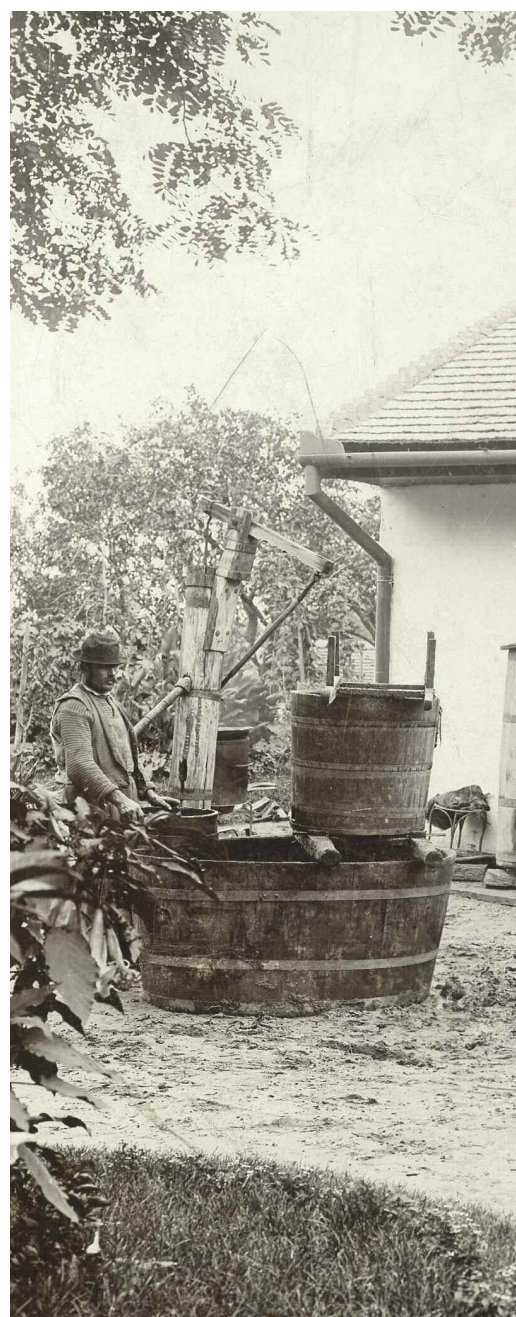
Hegedűs Sándorné Jókay Jolán – Jókai Mór bátyjának, Jókai Károlynak a lánya (ő megtartotta nevük nemesi y-ját!) – visszaemlékezéseit gyermekei jelentették meg 1927-ben. Nagy mesemondónk unokahúga megismertet bennünket a kertészkedő íróval, aki többek között szőlőművelőként és -termesztőként is figyelemre méltó dolgokat művelt.

Az *Egy magyar nábob* honoráriumából 1853-ban a Svábhegyen vásárolt telket (ahol ma a Jókai Emlékmúzeum található). „1858 őszén már nekünk is volt szőlőtermésünk, ugyanis a villa déli részén volt egy 10 négyszögöl szőlőültetvény, muskotály és az ugynevezett Hönigler, vékonyhéjú, aranyárga és mézédés. Mikor a szőlő megért, leszedtük és a javát felkötöttük télre, mert még bornak kevés lett volna. Még akkor semmi szürethez való eszköz nem volt a háznál. Ugyancsak azon az őszön rajzolt Móric bácsi egy prés formát, melyet télen át elkészítettett a budakeszi Johánnal: »Hogy jövő évre, ha Isten meg engedi élnem és bő szőlő termés lesz, legyen mivel kipréselni a pompás mustot.« A prés formája igen egyszerű volt, alapja egy keményfa deszka, mely négy lábra volt erősítve, a medencén négy csatorna, melybe a négy deszkaoldalt állították bele, az oldalakon lyukak, hogy a must szabadon folyhasson. Ezt a rajzot Móric bácsi odaadta Johánnak, hogy télen át faragja meg.”

A rajzon is kifundált remek eszköz elkészült. S mindent megtettek, hogy valóban jó szüret és megfelelő mennyiségű és minőségű bor teremjen a nagy mesemondó és vendégei kedvére. Idézzünk tovább az unokahúg feljegyzéseiből: „1860 nyarán már szép termés mutatkozott a ház melletti szőlőn, de volt

DRAVECZKY BALÁZS

is rá gond, hogy baj ne érje. Ha nehéz fellegek mutatkoztak az égen, akkor elő kellett minden a háznál levő rongyot szedni és gondosan betakarni a szőlőfürtöket, hogy esetleg ha jég talál esni, el ne verje. Tavasszal a fagy ellen folyton gallyakat égettek, hogy a szőlő virágja el ne fagyjon; madarak ellen ke-replő volt felállítva és zászlók, a tyukok be voltak zárva, amíg a szőlőérés tartott, nehogy leegyék a termést. Mikor a szőlő érni kezdett, tüllzacskókat varrtunk és a fürtöket abba kötöttük, hogy a darazsak ki ne kezdjék a szemeket. Móric bácsi naponta gyönyörködve nézte szőlőtermését és azon örült, hogy kifogott ő minden elemi csapás, a fagy, a jégeső, tyuk, madár, darázs ellen, szóval minden ellenséggel szembeszáll. Közeledett a szüret, a budakeszi Johán meghozta a Móric bácsi által tervezett szüretelő prést, igen ügyes kis alkotmány volt, örült neki Móric bácsi, mint egy gyermek a játékának. A külső ter-ráson állították fel a prést. A tavalyi szőlő, mely az éléskamra gerendáira erősített vaskapocsba huzott karókon lógott, már egész mazsolává aszott össze, azt leszedtük és lemorzoltuk egy kádba és hozzá a friss szőlőt, mit szinte szemenként szedtünk le a csutkájáról. Móric bácsi összezuzta egy sulyokkal a friss szőlőszemet és összekeverte az aszott tavalyi szőlővel. Azt mondta: »Na gyermekeim, ez tulatesz a puttonos tokajin is, de nem is adnám itcétjét egy aranyért!« Ez az összegyurt szőlő így állt egy hétig, de Móric bácsi naponta

többször megkeverte és elnézegette, hogy dagadnak a friss musttól az aszott szemek és ha kipattantak, mily mézédés a lé! »Ez lesz ám csak a jó kortes bor!« Egy hétre tüzték ki a szüretet, vagyis a préselést. Móric bácsi és Róza néni felöltöztek szüretiesen, mindegyiken nagy kötények, feltürt ingujj. Összehordatott a terrászra mindenféle szüretelő eszközt, vedret, rocskát, egy akós kád volt a prés alá állítva, hogy a drága nektár abba folyjon. Móric bácsi maga merte a présbe a cefetet, ahhoz nem enged senkit sem nyulni, nehogy baj érje, »asszony nép nem való a szüreteléshez, az csak ront, de nem segít«. Megrakja a kis sajtólót és szépen folyik az édes must, ebből mindenki kapott kóstolót,

nagyon édes, jó volt. Egy akós hordót bevitetett a dolgozószobájába, hogy a drága must ott forrjon tovább, nehogy a pincében baj érje. Mikor már a cefre mind fel volt rakva a présbe, Móric bácsi legyömösölte a sulykolófával és reá rakta a keresztfákat, melyek kiszoritják a mustot, minél lejjebb száll a cefre, annál több fát kellett a tetejébe rakni, hogy erősen szorítsa a cefrét. Egyedül igazgatta a prését. Egyszer, mikor ismét megszorítja, nagyott durran és szétesik az egész alkotmány, az oldaldeszkák, melyben a cefre volt, bele a mustoskádba. Az alacsony volt, feldült, minden drága nedv a kövezeten szaladt széjjel.”

Jolán asszony fia, ifj. Hegedűs Sándor, a maga korában elismert író is

könyvben emlékezett meg nagybátyja szőlőskerti tevékenységéről. Tőle tudjuk például, hogy a hírhedt peronoszpórájárvány – a filoxéra – pusztításai előtt Jókai a ház körüli szőlőben szénkénnel védekezett. Ő is megrajzolta Johan alakját (szerinte törökbálinti illetőségű volt a derék, sok anekdotát is „termelő” sváb kertész) és viselt dolgait, például hogy hogyan bánt el a nagy mesemondó kedvenc szagoskörte-fájával és annak termésével, amit annak idején mindenki csak Johan fája néven emlegetett...

Ifjabb Hegedűs Sándor jegyezte fel, hogy Jókai „egy iga-

Szüreti előkészületek Jókai Mór svábhegyi kertjében, 1892

◆ Szüret a Svábhegyen, 1892.
Az előtérben Jókai Mór az unokájával

zán eredeti ötletet eszelt ki arra, hogy miként őrizze meg a fagy elől szőlőtermését. Tudvalevőleg a szőlő május elején kivirágzik, ám ugyanekkor jön fagyosságok korszaka, összeesik a szőlővirágzás idejével. Ilyen lehűléskor füstölni szoktak a szőlőkertekben, Jókai azonban azt nem tartotta helyesnek, mert szerinte a füst is feljebb száll, a fagy meg a dér pedig teljesen a talajmentén támadja meg a szőlőt. Ezért furfangos tervet eszelt ki.

Ezidőtájt az ő szerkesztésében jelent meg a »Hon«, aztán később a »Nemzet« – mind a két újság nagy lepedőszerű terjedelmű volt –, s ezeknek megmaradt példányait ő hazahordatta. Mint-

hogyan a szőlők májusban már ki voltak karózva, minden karón keresztülítve középen, leeresztett egy ilyen nagy lapot, ami az egész szőlőtökét eltakarta s a dér így nem lephette meg leveleit. A nagy papírlapokat, amelyeket az ember fehér sisakoknak nézett volna, ott hagyta a szőlőkön mindaddig, míg a fagyos éjszakák el nem múltak s az idő fel nem melegedett. A papírlapok majdnem légmentesen elzárták a szőlőtököket, s melegséget adtak, így minden évben meg tudta őrizni szőlőjét a fagytól. Jókai nagyon büszke volt erre az ötletére, és nagyon ajánlotta mindenkinek: »Én ezt a magam hasznán tanultam meg, ami ritka eset a magyaroknál.«

A nagy mesemondó által alkalmazott, korszerűnek vélt és barátai által javallt praktikák végül is meghozták a várva várt eredményt: elérkezett a szüret, amely többnyire Móric-nap után, szeptem-

ber végén szokott lenni. „Már napokkal előre készítették a hordókat – írta Jolán asszony –, meg a nagy prést, amelyet Benzától vett bátyám, mert mikor Iduska énekesnő lett s felment atyjával Bécsbe tanulni és a színpadra készülni, akkor Benza eladta svábhegyi házat és minden ingóságát. Bátyám megvette a szőlőprést, szüretelő kádait, hordóit és más mindenféle kerti eszközöket. De most már pince is kellett, mert a két szőlő 100 akó bort termett. Így hát borospincét a kocsiszínből vágatott be és igen jó hideg kősziklára akadt. A kocsiszín lett a pince-csarnok, ott állt a nagy prés, meg a szüretelő eszközök. Míg kevesebb termés volt, mindig lemorzoltuk a szőlőt a csutkájáról, mert azt tartotta bátyám, hogy a csutka teszi fanyarrá a bort. Rendkívül édes, zamatos szőlőlök volt, oly sárga, mint az arany.” Azt is megismerhetjük, hogy hogyan is

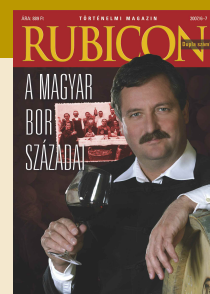

zajlottak az események: „Szüretkor rendszeren négy órakor keltünk fel, mert míg a reggeli elkészült, addig össze kellett szedni az eltevő szőlőhöz való kosarakat, az enniválóhoz külön és azokhoz ismét külön, amelyeket elküldözött ösmerőseinek. A szüretelők mind svábok voltak. Fuvarosunk az öreg Krén Károly volt, ő hordta ki a kádakat, melyekben a legyömösölt szőlőt hazavitték. A présháznál várta bátyám és néni a megrakott szekeret, mindkettőjük előtt nagy kék vászonkötény, fejükön nagy kerek szalmakalap. Megvárták, míg a gyömösölt szőlőt mind fel nem öntötték a présre, addig vagy bátyám vagy néni ott őrizte, nehogy baj történjen. Délben kihozta a kocsi, mely visszajött szőlőért, a szüreti ebédet, birkagulyást és ludaskását. De jól esett az a meleg, izletes étel az elfáradt és éhes szüretelőknél! Este, mikor hazamentünk,

a szüretelő lányok énekelve mentek haza és vitték a fejükön az eltenni való szőlős-kosarat. Mikor este megérkeztünk halálra fáradva, nem volt szabad azt mondani, hogy fáradt vagyok. Róza néni azt szokta mondani, egy fiatal leány nem lehet fáradt, annak nem szabad tudnia, mi a fáradtság. Pattanjon fel, mint a szikra, ha dolog van a háznál. Dolog pedig mindig volt bőven. Mikor a szüretnek vége volt, jött a szőlő felkötözése, a gyümölcs télire való elrakása, azt mind meg kellett válogatni. Móric bácsi nagyon féltette almáit és szagos téli körtéjét. Mikor már mindent betakarítottunk és a bor is kiforrt, készülődtünk a bemenetelre.”

Ide kívánczik, hogy „milyen viszonyban volt” nagy mesemondónk Noé itálával, a borral. Műveiben és visszaemlékezéseiben itt-ott felvillan egy-egy őszinte vallomás, poharazó pillanatkép, de a hiteles ismertetés Peti Józsefné Váli Maritól (1840–1915), unokahúgától maradt ránk. Ő férjének és gyermekének korai halála után Jókaiéknál élt, segédkezett a háztartásban. Még Jókai életében papírra vetette élményeit. A vaskos kézirat az Országos Széchényi Könyvtárban és a Pápai Református Kollégium könyvtárában van elhelyezve. „Móric bátyám sohase vett maga a felszolgált tálból, mindig a felesége rakta tányérjára a neki szánt falatokat. Itálul pedig akkor már a saját termésű, rendkívül kellemes zamatú »kástélyos« [siller] borát fogyasztotta, mindnyájunknak szívesen töltögetve belőle [...] A jó svábhegyi »kástélyos« csakugyan megérdemelte, hogy Móric bátyám jó pincéről gondoskodják számára.”

S hogy kertje, fái és szőlője mit jelentettek az írónak hétköznapi életében és mit nyújtottak szellemi (írói) tevékenységéhez, arról ő maga vallott 1883-ban a *Negyven év visszhangja* című írásában: „És mostan, legvégül, hadd szóljak rólatok, leghívebb munkatársaim, segítőim, gyámoltóim: édes szép zöld fáim! akiket ültettem, magjáról neveltem, ójtva idomítottam: égnek emelkedő földi társak. Ti tudjátok, mennyit suttoztatok nekem? mennyi gondolatot hullattatok alá virágaitokkal? hányszor kerestem nálatok eszmét, felüdülést? mennyi álmat, ábrándot árnyékoltatok be? egész világ üldözése ellen hogy rejtettetek el? szívnek nehéz háborgásait hogy csendesítettétek el? Ha egyszer valaki idejön, azt kérdeni, miért tudtam többet dolgozni nyáron, mint télen, mondjátok el neki, hogy ti is ott voltatok akkor.” ♦

AJÁNLÓ

A MAGYAR BOR ÉVSZÁZADI

2007/6-7.

ÉGETŐ MELINDA:

Az italfogyasztás tradíciói

CSOMA ZSIGMOND:

Magyar borvidékek Trianonon innen és túl

CSOMA ZSIGMOND:

Az Év Bortermelői, 1991-2006

OROSZ ISTVÁN:

Tokaj tündöklő borostyán nedűje

PALLAGI FERENC:

A tokaji veszte

CSOMA ZSIGMOND:

Villány és a Telekiek

BUZA JÁNOS:

Szőlők, borok, jogi esetek

TÖTTŐS GÁBOR:

A szekszárdi szőlő és bor története

KRISCH ANDRÁS:

Soproni cuvée. Mozaikok a soproni borvidék történetéből

DÉNESI TAMÁS:

A pannonhalmi bor. Szőlő- és borkultúra Szent Márton hegyén

PETERCSÁK TIVADAR:

Az egri bor. Szőlészet és borászat az egri hóstyákon

NEMES LAJOS:

Az egri szőlőtermesztés

GÁL LAJOS:

Vörös és fehér. Eger szőlővesszei

LICHNECKERT ANDRÁS:

A balatoni bor régi századai

Tar Ferenc:

A csereszegi fűszeres atyja. Bakonyi Károly, a szőlőnemesítő

TOMPA IMRE:

A Törley-saga

ANDRÁSFALVY BERTALAN:

Szüret és ifjúság

ROMSICS LÁSZLÓ:

Toscana és a chianti

KATUS LÁSZLÓ:

Európa történeti borregiói

SÁGHY MARIANNE:

Krisztus vére

Megrendelhető:

bolt.rubicon.hu